

ІСТОРІЯ ГРЕЦІЇ

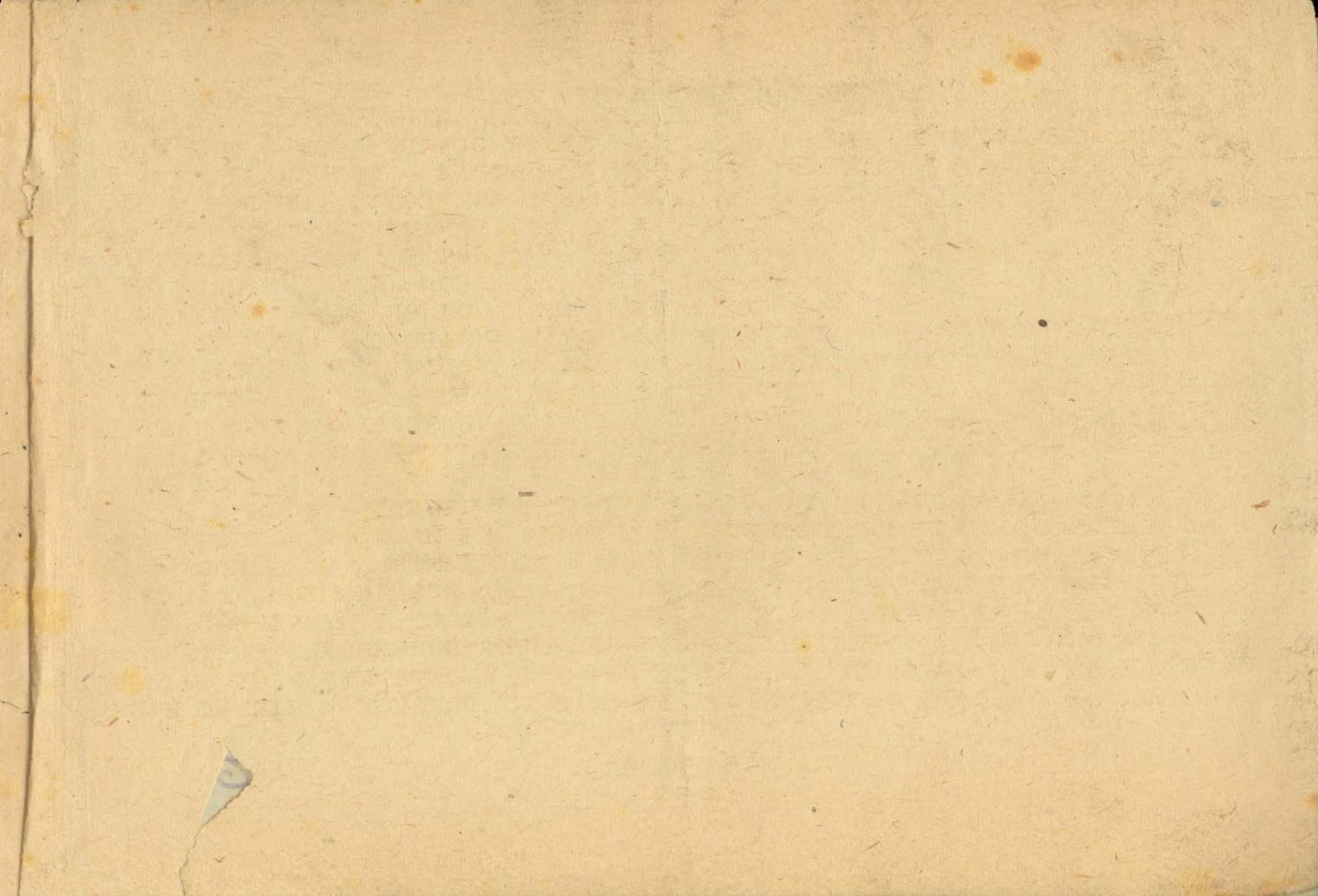
У34

проф. М. Р.

ІСТОРІЯ ГРЕЦІЇ

На правах рукопису

Час

Г Р Е Ц И Я

Край і мешканці

Греція лежить у півдневій частині Балканського півострова. Він сходу Єгейське море, від заходу Іонське море, а від півдня Середземне море втискаються численними заливами в середину краю. Через те Греція має багато пристаней і портів, зокрема над Єгейським морем. В положених там містах розвинулася скоро торгівля й мореплавство. Греція мала живі взаємини з Малою Азією й Єгиптом. Острови, що їх багато на Єгейському морі пособляли тим зносинам. Два морські затони втискаються глибоко в край і ділять Грецію на 3 частини: північну, середущу та півдневу.

Півднева частина Греції, другорядний півостров Пельопонес, лу-
читься з Грецією вузьким пасмом суші т.зв. Істхом Коринтським.

Важніші країни в північній Греції такі: Тесалія і Йсир, в сере-
дущій: Аттика, Беотія, Фокіда, Доріза - Етолія, Акарнанія - Льюкрида
а в півдневій: Коринт, Ахая, Аркадія, Арбос, Арголіда, Еліда, Мессінія
й Лаконія. Греція це гористий край, у якому однак не має більших
ланцюжків гір - є лише менші та т.зв. гірські гнізда. На північ. гра-
ниці Тессалії вznosиться гора Олімп 3000 м. /це найвища гора Греції
-- де, як вірили Греки, мешкали їхні боги/. Між Епіром і Тессалією є
гори Піндос, на південь від них простягаються гори Ета . зі складним
прозалом Термопіле - кудою йде дорога в Середущу Грецію. На півуд-
не від Ети є гори Парнас де, як вірили Греки, мав свій осідок Аполлон з
39 музами. В південній Греції серединою тягнеться аркадійська ви-
соціна а на південь від неї тягнуться гори Тайгет. -

У Греції не має більших рік, це переважно гірські ріки, які в літні місяці мають дуже мало води. Лише у східній частині Греції творять ріки ширші долини пр. Ессолія, Беотія, Аттика, а в південний в долині ріки Євротасу лежить Лаконія - а на захід від неї Мессена й Еліда.-

В долинах управляли збіжжя, в деяких околицях росли оливковий фігові дерева та виноград - , гірняки жили з плекання овець і кіз, а мешканці надбережних країн з риболовства й морської торгівлі - . Ale назагал Греція зі своїми невеликими можливостями не могла заповнити прожитку своїм мешканцям і тому мусіли вони все дуже скоро шукати собі джерел доходу і прожитку поза Грецією.-

На егейському і йонському морях лежить багато островів, заселених Греками. При берегах Середутої Греції тягнеться острів Евбея, на південь від Аттики лежать острови Саламіна й Егіна.- Довкола острова Дельос гуртується група островів і островчиків (иклад, а від півдня замикає Егейське море найбільший грецький остров Крета.- При західних побережжя Греції лежать йонські острови, а між ними Ітака, батьківщина героя Греції Одиссея.

ПРАІСТОРІЯ ГРЕЦІІ.

Егейська культура -

Егейська культура повстала перед 2000 літ до Хр. на берегах Малої Азії й Сирії, на островах і півостровах Егейського моря і на східному березі греческого півострова, а наскільки доходила до західної Італії, Сицилії та Єспанії. Сліди тієї культури знайдено.

Мандрика Ахайв - Мікенська Культура.-

У другому тисячелітті пер. Христом примиандрували з півночі на Балканський півостров першіхилі греків /ахайськіх війля/, що разом з Індами й Персами та Римлянами, Кельтами, Германами та Славянами належать до великої іndo-германської родини народів у своїй правітчині займалися вони годівлею худоби, а ввійшовши у Грецію, непереможним походом перейшли грецький півостров, опісля зайняли Крету, знищивши там кретенську державу, та островами дісталися на побережжя Малої Азії. Знайшовши на цих місцинах високо розвинену культуру, почали її скоро присвоювати. Побудували на горах сильні замки, окруженні високими мурами, а палати прикрашували малюваннями, що представляли їхні головні заняття: війну й полювання. У Тиринсі викопано руїну замку з оборонними будівлями, побудованого з великих кам'яних обрисів /т.зв. "циклопічні" будівлі/. У них заховалися також рештки галерей з примітивним склепінням. - В Мікенах, осідку короля Агамемнона - вожда греків у Троїнській війні, відкрито руїни замку з королівськими гробницями. У цих гробницях найдено великі скількості золота, що свідчить про велике багатство тих королів. Крім того відкопано там цікаву пам'ятку старогрецького будівництва - т.зв. "Браму левів", з приладдям до автоматичного замикання. - Також в інших околицях Греції відкопано руїни замків тієї епохи, яку в історії зовемо "мікенською", від міста Мікен.

Все тоді деякі племена грецькі почали мандрівати на побережжя Малої Азії. У багатьох місцях оселилися там греки, не стрімнувшись ніякого опору, але денеде місцеві племена ставили ім завзятий і довгий опір. В тих часів походить переказ про Троїську війну, що відбулася около 1300 року перед Хр. і тривала 10 років. Перед тієї війни і поворот грецьких героїв на батьківщину оснівав напівлітичний грецький поет Гомер у двох великих поемах-епопеях: „Ілляді“ і „Одиссеї“. Перша описує десятій рік облоги Трої або Іллю, а друга оснівує 10-ти літню блуканину безсталиного героя Одіссея при поверненні на батьківщину.

Руїни Трої/або Іллю/ відкопав з кінцем XIX ст. німецький дослідник Г. Шліман.

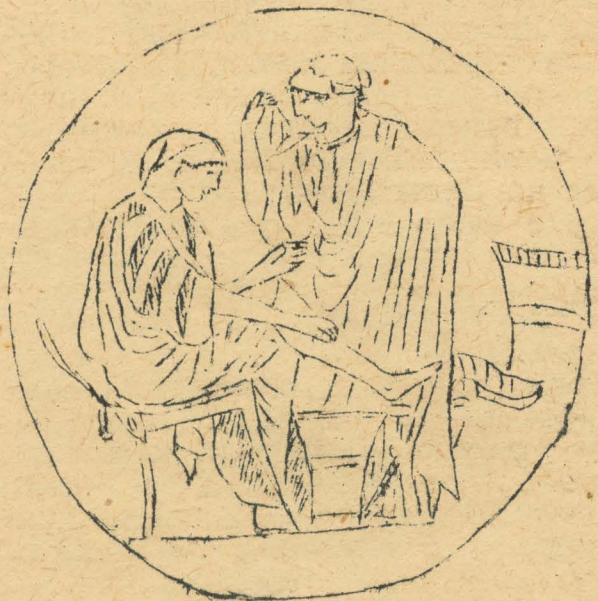
ГЕРОЇЧНА ДОБА ГРЕЦІЇ

Мандрівка дорів.

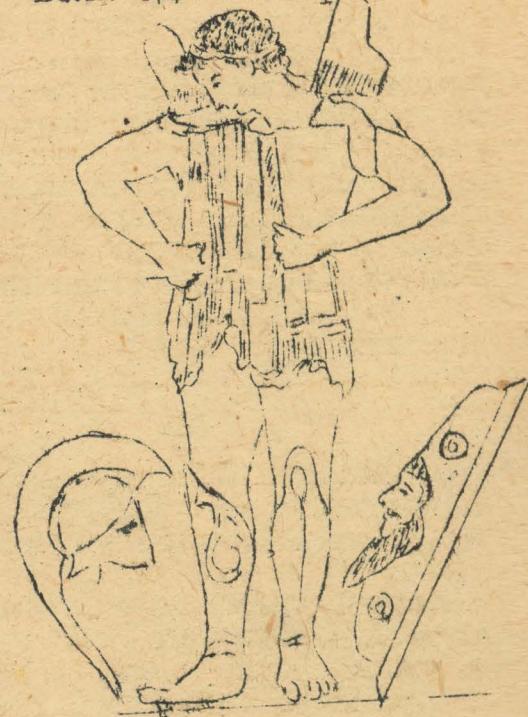
Около 1100 року пер. Хр. прибула нова хвиля Греків на Балканський півострів. Той рух грецьких племен відомий в історії під назвою Мандрівки дорів, з нею властиво починається історія Гречії. Ця нова хвиля Греків знищила замки і держави мікенської епохи й оснуvalа у Гречії, на островах Егейського моря й на побережжях Малої Азії держави ку державу. давніші мешканці краю пішли частинно через Аттику на острови і малу Азію. Вони створили з мешканцями Аттики, острова Еубей і інших островів плем'я йонів. Всі інші греки творили третє плем'я солів.

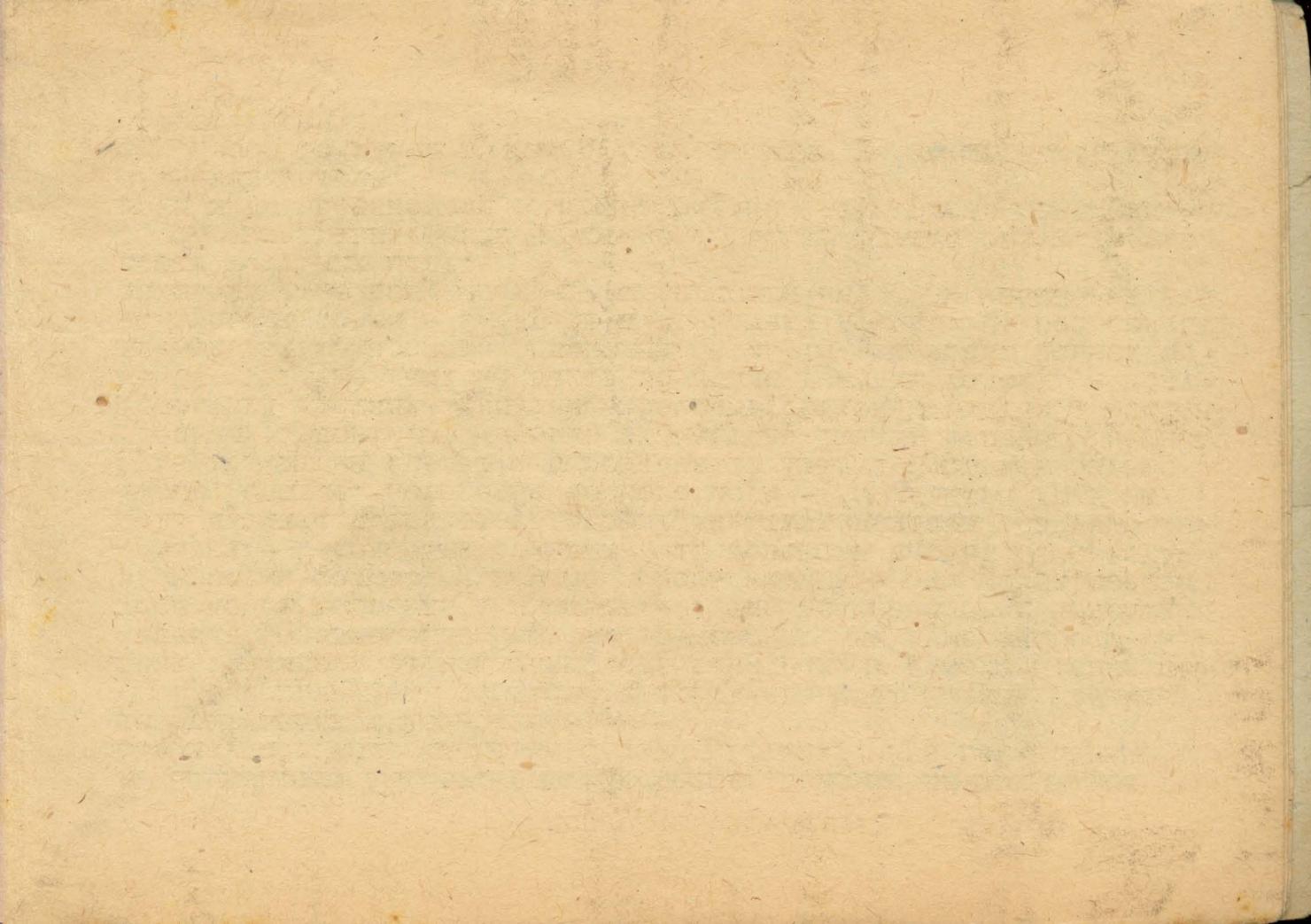
Відвідини в жіночих кімнатах

/Малюнок на вазі/

Вояк одягає збрю

Велика колонізація.

На початку VII ст. пер. Хр. пішла нова хвиля мандрівок греків на побережжя Егейського моря й Італії. Рух цей названо в історії великою колонізацією. -

Греки, примушенні убогістю краю, шукали собі джерел прожитку поза межами батьківщини, вони закладали в різних місцях побережжя Середземного моря міста-колонії, які дуже скоро багатілися через торгівлю і промисл. У тих власне містах колоніях зростом добробуту почала розвивати грецька штука, поезія і наука. - В колоніях в Малій Азії повстали епopeї Гомера, там була вітчина грецької філософії, звідтіля походив грецький історик Геродот. Побережжя Чорного моря - /півднева Україна/ була шпихлірем Греції, а в південний Італії було так багато грецьких колоній, що названо цю частину Італії Великою Грецією. Головними містами були там - Неаполь, Регіон, Сіракузи і Мессіна на Сицилії. Ще далі на захід повстали грецькі колонії в південний Галії, Массилія /сьогодні Марселя/ на місці давної фенікійської осади - і Кирене в північній Африці. Ці всі колонії заховали живе почуття грецької єдності але були незадежні від своїх матіріних міст.

По мандрівці дорів повстало в Греції багато малих держав. Вони були забезпечені високими горами і заздрісно стерегли своєї незалежності.

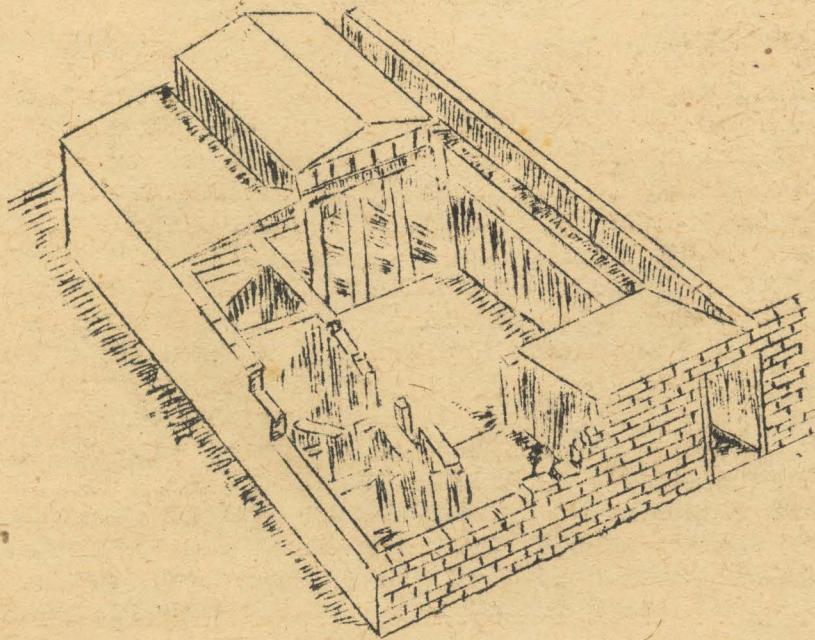
Проби обєднати греків в одну державу це зміст політичної історії Греції.

Державне розбиття
та культурна єдність Греків.

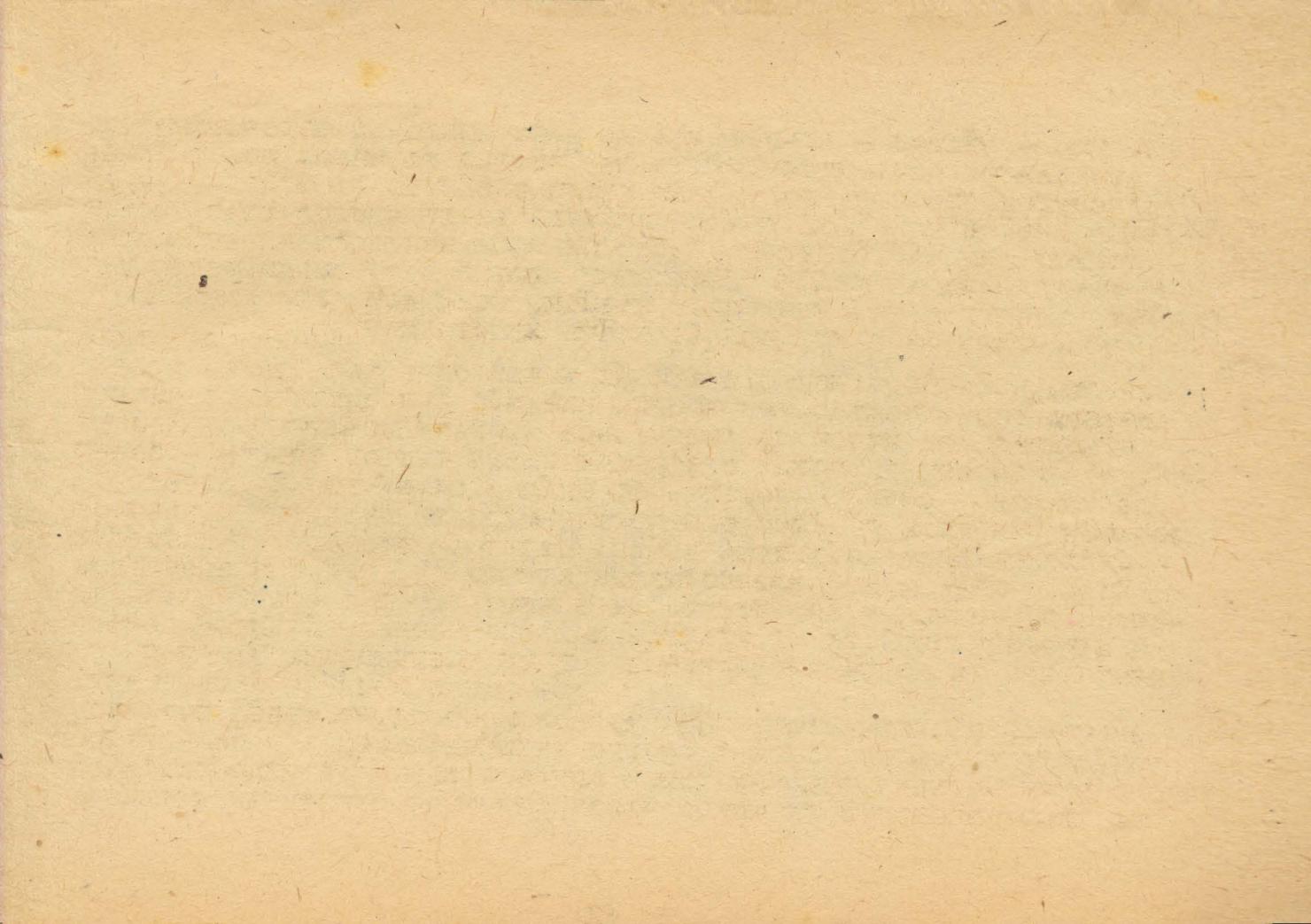
Помимо державного було у греків живе почуття єдності. Причинилася до того передусім спільна мова. Хоч грецька мова на заранні історії ділилася на три головні діялекти /а саме: 1/ - дорійський 2/ беотійсько-тесальсько-ольський та 3/ аттицько-йонський/ то згодом /від III ст. до Хр./ зникають ці діалекти і витворюється на підкладі аттицького діалекту, з домішками інших спільна мова т.зв. к о й н е . Ця різноманітність говорів з початку історії греків пояснюється гірським характером краю і тим, що греки замандрували до Греції не разом, але протягом кількох століть кількома заходами. Грецька мова належить до індо-европейських мов, але не має якогось близького споріднення з іншими індо-европейськими мовами. Всіх, хто не говорив по-грецьки, називали греки спільною назвою варвари /що значить по-грецьки "ті, що говорять незрозумілою мовою"/. Від VII ст. до Христа появляється спільна назва для всіх греків "гелени", що з початку була назвою одного північно-грецького племені. Назва "Греки" на означення всіх греків є римського походження. Нею називали римляни зразу одне племя, а опісля ввесь грецький народ.-

Релігія.

Первісна релігія греків - це почитання сил природи та культ

ГРЕЦЬКИЙ ДІМ У ПРІСНЕ

предків. Віддавано божеську честь сонцю та місяцеві, землі та морю, джерелам та рікам, а також всякі людські заняття мали своїх богів - орка і засів, морська плавба і торгівля, наука і штука. Попитали греки богів молитвою, та жертвами, а пізніше ставляли їхні ідоли у великих святынях.

В 2ому тисячилітті до Хр. починається разом із мандрівками племен розмежування поодиноких культів та їх кристалізація в окремі божества. Твори Гомера та Гезюда причинилися до розповсюдження вже тих скристалізованих, одностайніх культів т.зв. мітольогії /історії релігії/ серед усіх греків. Мітольогія грецька подає цілу історію божеського роду. З подружжя Кротоса

/часу/ і Геї /землі/ було троє дітей - Гадес, Позейдон та Зевес - Кротос погідав своїх дітей, зів Гадеса і Позейдона, а третього, щебто Зевеса, удалося вратувати. Коли він доріс, скинув батька та поділився з братами владою над світом. Собі сставив небо і землю; був найбільшим грецьким богом, називався "батьком богів та людей" непокірних карав громом від того називався

"Громовладний". Позейдон одержав владіння над морями а Гадес /Ад/ над підземеллям /над світом померших/. Дружиною та сестрою Зевеса була Гера, богиня неба що опікувалася подружжям. Дочкою Зевеса була богиня Атена, опікунка штуки та науки, богиня культури - війни та опікунка міста Атен. Син Зевеса, Аполльон, був зразу богом сонця та світла, /Фейдос/ а крім того опікувався співом, поезією струнною грою та вищуванням - сестра - близнюк

Жінка в кретенському строї

Богиня Атена
/Малюнок зі старинної вази/

Аполльона богиня Артеміда, була богинею місяця та ловів. З морської піни уродилася чудова Афридіта, богиня краси та любові, дружина сина Зевеса, бога вогню та ковалської штуки Гефайста. Сестра Зевеса, дочка Кротос і Геї-богиня Деметра, була богинею польових плодів, хліборобства та сільського побуту, також основниця громадянського ладу, цивілізації та подружжя. Син Зевеса Арес, був богом жорстокої і безпощадної війни. Інший син Зевеса Гермес був післанцем богів, та посередником між богами та людьми,крім того опікун черед та доріг, мистецтв, руханки та красномовства. Дочка Зевеса Гестія була богинею хатнього огнища, як осередка родинного життя, опікункою родини, народу й держави. Всі оті боги, як вірили греки, жили на горі Олімпі та проводили час на бенкетах, на яких пили божеський напіток нектар та споживали амброзію. Греки вірили в бессмертність душі, яка по смерті йшла в підземне царство, де володів бог Гадес зі своєю дружиною Прозерпіною, дочкою Деметри. Богів уявляли собі греки так як людей з людськими прикметами і хибами, лиш були вони від людей під кожним оглядом досконалі.

Крім цих головних богів були ще в грецькій мітольогії другорядні боги і півбоги - В морях, горах, ріках та лісах жили німфи і напівчоловічі напів звірячі істоти - пр. давни, кентаври та інші. Науки і штуки мали своїх опікунок у 9 Музах, які жили з Аполльоном на горі Парнас.

Півбогів було багато, маже кожне місто мало свого півбога - та найбільшу почесть та популярність серед греків мав найслав-

ніший герой грецького мітичного світа, ідеал мужеської сили й чесноти — Геракль. Син Зевеса й Алькмени, ще в колисці задувши 2 гадюки післані Герою; виконав 12 надлюдських робіт на службі в царя Мікен Евристея. Ці 12 праць, це мистецьке представлення в 12 образах культурного розвитку Греції від найдавніших часів. Одягнений у затроєну одежду, що її дістав від заздрісної дружини Деяніри, мучений нелюдським болем, спалив сам себе на горі Еті. Після смерті перенесений між богів на Олімп, дістав за дружину богиню Гобу.

Грецька пророчня.

Греки вірили, що боги в означених місцях предсказували людям майбутнє. Старинна грецька пророчня находилася в Додоні в Епірі. Там була славна свяตиня Зевеса, де волю бога пізнавали з шуму листя святого дуба або з лету святих голубів. Але найбільшу пошану та популярність мала пророчня Аполльона в Дельфах у підніжжя гори Парнас в Фокиді. Місцем пророчої сили був трипілок — жриця Аполльона Пітія, напившися води зі святого джерела, сідала на трипілок, що находився над земною розкопиною, звідкіль добувалася запоморочила пара /сірка/ і в екстазі обявляла пророцтва. Були це відірвані слова, з яких хреці давали питуючим відповідь зразу віршом а пізніше прозою. Відповідь все була неясна і двозначна. Але в деяких справах, пр. де закладати кольонії, який устрій найкраще ввести у даній місцевості, давали хреці зовсім добре відповіді, бо знали знаменно обставини у грецькому світі. До Дельф приїздили зі всієї людини, а хреці незамітно збирали відомості і опісля їх

ПІТІЯ

використували у пророчих відповідях Пітії. З тієї причини росла слава і популярність дельфійської пророчці серед греків і негреків а святиня Аполлона богатилася дарами, які вдячні люди складали за доору пораду. Передсмок величавої святині прикрашували філософічні кличі пр. "Пізнай самого себе" - "Не бажай забагатом і інші.

Амфіктіонії.

Деякі, спеціально почитані святі місця в Греції були під опікою сусідніх міст, які гуртувалися в релігійно-політичні спілки що мали за завдання охорону святого місця і влаштування обходів в честь бога - Ці спілки довколишніх племен, або міст, звані по грекім Амфіктіонії, зближували також своїх членів в політичних і міждержавних справах. Найбільш знаюю в Греції була дельфійська амфіктіонія, до якої належали дорійці зі Спарти, Іони з Атен, Беоти, Фокійці та Тесальці.

Ігрища.

Також ігрища, що їх влаштовували греки, служили для почитання богів. Найбільшими та найславнішими ігрищами у Греції були ігрища в честь бога Зевеса в Олімпії на Пельопонезі. Находилася там величава святыня Зевеса зі славною статую бога, роботи одного з найкращих різьбарів Греції, Федія. Побіч святынь були побудовані стадіони та гіпподроми, де відбувалися що 4 роки ігрища. Час ігрищ був признаний всіми греками святым часом, у якому в цілій Греції панував мир. Торжественні посольства від всіх міст Греції зіїзджалися на те загальне грецьке свято. По зложені жертви відбувалися на стадіоні змагання. Складалися вони з пятизмагу, а саме, біг, скок, мет диском і списом та дужання. На гіпподромі відбувалися змагання квадриг /була це чвірня коней, запряжених до легкої ридвані на двох колесах/.

Після герольди проголушували торжественно імена побідників. Оливковий вінок, який діставав побідник, був, найбільшою славою для грека - його приймало з великими почестями родинне місто, яому ставили статую на ринку. Від 776 р. до Хр. записували імена побідників на олімпійських ігрищах, і від того року рахували час у Греції. Чотироліття між одними а другими ігрищами названо Олімпіадою - і після тих олімпіяд означувано роки у Греції.

Крім цих ігрищ були ще інші, пр. в Дельфах, в честь Аполльона, в Істмі в честь Позейдона, в Атенах в честь Атени - але мали вони більше льокальний характер.

С П А Р Т А .

Між грецькими державами вже в дуже давніх часах вибилися на перше місце дві: Спарта, яка, опанувала Лаконію та Атени, до яких належала ціла Аттика. Обі ці держави, як найсильніші в Греції, змагали до обєднання під своїм проводом цілої Греції.

Лаконія була гористою країною, лише над річкою Евротас простягалася урожайна долина. Там, надсереду чим бігом тієї річки, повстало місто Спарта, одиноче в цілій Греції не обведене оборонним муром, бо, як з гордістю говорили Спартяни, груди їхніх вояків сильніші від всяких мурів. Організацію тієї держави вязали Спартани з напівмітичним законодавцем Лікургом, що жив біля 884 р. до Хр.

Сусільний лад.

Мешканці Спарти ділилися на 3 верстви: С п а р т ی я т і в , нащадків дорів, що заснували Лаконію і поневолили первісних мешканців. Були вони познoprавними горожанами /аристократія/, жили в місті Спарті а їхні поля протягалися в уродайній долині Евротас . Управляли ці поля державні невільники, Гельоти. Спартяни служили при війську як тяжко-збройна піхота, т.зв. гоплити.

Другу версту мешканців творили Н е р і о й к и /по грецьки "довкола мешкаючі"/. Були це первісні мешканці Лаконії що своєчасно піддалися без бою спартянятам.

Жили вони в самостійних громадах довкола Спарти, і краю спартянтів, зліблівші на улуги. Занималися торгівлею і про-

мислом, мали особисту свободу, служили при війську, як легко збройні - але не мали горожанських прав. Третю клясу населення в Спарті творили Гельоти. Були вони нащадками автохтонного населення Лаконії, які остали в краю та боронили до бастіону своєї волі. Побіджені спартянами, стали державними невільниками, без ніяких прав. Були зобовязані працювати на ріллі спартянів /як пізніші кріпаки/, не мали ніякої правної охорони, аж безпеки життя.

Державний лад.

На чолі Спартанської держави було 2 королів. В часі війни доводили спартанським військом, в часі миру мали лише деякі почесні права. Походили вони з двох колишніх королівських родин.

Побіч королів виступає рада старшин "Герузія" /герос/ по грецьки старець/, що складалася з 28 - шістдесятлітніх старців /представників колишніх 28 родів/, вибраних до кінця свого життя Народним Зібранням.

Врешті всі спартяни, що покинчили 20-тий рік життя брали участь в Народному Зібранні. Нарадне Зібрання збиралося у всіх важких державних справах, але голосувало лише коротко "так", або "ні" над законами, які перед тим приготовила Герузія.

5 урядовців Ефорів були зразу суддями та повнили поліцейську службу - потім мали вони нагляд над всіми урядовцями, навіть над королями.

Виховання в Спарті.

Хлопець оставав під опікою родичів в Спарті до 7-рока життя. Потім перебирала виховання над ними дівчата. Хлопців гуртували в малі відділи по 15-20 одиниць, які викорувалися і мешкали разом під проводом молодого вояка. Там проводили зони час на гімнастичних вправах, училися воєнної справи, володіння зброєю, точності та слухляності, училися також музики і співу /зокрема воєнні пісні/ а також умінні давати коротку і влучну /"ляконічну"/ відповідь. З закінченням 20-тим роком життя вступав молодець в ряди мужчин, був воєнно обовязаний та тим самим діставав повноту горожанських прав. Обов'язок військової служби тривав до 60 року життя.

Всі мужчины, навіть королі мусіли брати участь у спільніх обідах, кошти яких покривали самі учасники, складаючи частинно уділи в натурі ^{но}, а частинно грошем. Хто з причини зубожіння не міг складати свого по ю, тратив права спартіята. Щоби забезпечити своїх горожан перед охотою, забагачуватися зведенено в Спарті лиш залишу /мало вартості/, монету.

Обстежка спартанських кат була звичайна і проста як іх не життя. Але спартанських дівчат інакше виховувано, як інших греківських міст. Молоді дівчата також вправляли на гризах різні ділянки спорту, а саме біг, дужкани, метання списом і диском. Спартанські жінки занималися всеціло домашньою господаркою, бо

їхні чоловіки були здебільша на війнах. З тієї причини мали вони деякий вплив на господарське життя. Родинне життя не розвинулось в Спарті, бо чоловік належав в перший мірі до держави - і був гостем в хаті - а діти виховували держава, - яка поставила собі за ціль виховати передусім хлопців на добрих горожан і відважних та слухняних воїків.

Спартанські жінки визначалися великою любовлю до батьківщини. Коли матері виправляли своїх синів на війну, подаючи їм щит, говорили: "Знім або на нім". Коли одну жінку повідомили, що її син поляг у бою, сказала вона з гордістю - "На те я його породила, щоб згинув за свою батьківщину".

Пельопонезький союз.

Долина Евротас небавом стала тісною для спартянців. З тієї причини почали вони заванту війну з сусідною Мессиною. По додгих і кривавих боях підбили вони Мессину, та замінили її мешканців в гельотів. Коли однак підбиття інших країн на Пельопонезі було їм не під силу, вдоволилися тим, що зорганізували під своїм проводом з усіх держав на Пельопонезі один Пельопонезький союз. Зібрання членів цього союзу відбувались на перемінну у Спарті і в Коринті, на них полагоджувано усікі важливі союзні справи. В разі війни зобовязані були всі члени союзу віддавати свої військові відділи до диспозиції Спарти, як провідниці союзу, до боротьби проти спільногого ворога.

А Т Е Н И .

Невелика аттика мала неурожайну землю, яка тільки завдяки пильній та незупинній праці своїх мешканців видавала гарні плоди. Недалеко морського берега лежала столиця Атен з високою замковою горою Акрополем. Побіч неї, на горі Арес, відбувалися зібрання найвищого атенського суду, який називався від тієї гори ареопагом. Атени мали два порти - Пірей і Фалерон. В найдавніших часах в Атенах панували королі. Вони обєднали в одну державу аттицькі громади. Згодом однак шляхотські роди скинули королів і самі почали володіти. З початку вибирали з-поміж себе одного начальника, опісля вибирали рікрічно 9 архонтів які вели всі державні справи. Згодом і назва Атен аристократична республіка. Населення складалося з йонів та чужоземних метоїків.

Закон Дракона

Атенська шляхта правила сама державою, не-шляхту не допускали до заряду державою. дрібні хлібороби згодом стали зоасім залежні від багатих дідичів, у яких стали бути довідниками. Найдавніші закони в Атенах, які мав списати біля 621 р. до Хр. Дракон, були дуже сувері - якщо довідник не віддав на час довгу вірительеві, ставав і він і його родина невільниками. Такі обставини вели до знищення вільного хліборобського населення, яке бун-

тувалась проти несправедливості і кризи. Щоб уздоровити ці відносини треба було перевести реформи.

Законодавство Сольона.

Нове законодавство впровадив фільософ і суспільний діяч Сольон. Вибраний архонтом 594 р. до Хр. перевів т.зв. звільнення з довгів грунтів /сейсахстя сольонська/. Опісля відібрав шляхті права і наділив всіх горожан рівними правами. Погона засада, хто має обов'язки супротидержави, той має мати права. Всіх горожан поділив на 4 класи. поміщики, лицарі, селяни зарубники /дрібні селяни, купці та ремісники/. До военної служби зобов'язані були три перші класи. Найбільші тягари для держави поносили поміщики. Вони мали обов'язок узброювати воєнні кораблі. В народних зібраннях і судах присяглих брали участь всі горожани. архонтами могли бути вибрані ті, що належали до першої класи. державна рада складалася з 400 членів. Ії зазданням було підготовлення законів до затвердження народного зборання, у якому брали участь всі вільні атенці, що покинчили 20 років життя. Те зібрання вирішувало остаточно всі важні справи, а саме рішало про війну і мир, нові закони, вибирало членів ради та урядовців, на зібранні була свобода слова. Судові спори належали частинно до архонтів, частинно до судців присяглих. Тяжкі злочини судив Арреопаг, зложений з бувших архонтів. Арреопаг мав також нагляд над обичайністю горожан та контролю над землеміром. Урядовці і архонти були

виконаціями рішення ради і народного зібрання. Від імені першого архонта називано рік. Сольон узів реформи в горожанському житті. Юнаків мали виховувати родичі в любові до батьківщини і повазі для старших. Вони ~~подінні~~ були вивчити ремесла. За те діти мали обовязок опікуватися на старість родичами. Ці реформи заприєгли атенці на 10 років. Осягнувши це Сольон опустив рідне місто і виїхав до Єгипту і Малої Азії. Зробив це нарочно, щоби атенці не примушували його робити яксь зміни.

Тиранія Пізистрата.

Законодавство Сольона не здволило усіх партій. Заворушення почалось ~~на~~ ново. На чолі ~~нердоволених~~ став родич Сольона, Пізистрат, який репрезентував рільників і пастирів. Занявши замок в Атенах, проголосив себе самодержавцем, по грецьки тираном /560 р. пер. Хр./. Правив державою енергічно і справедливо. Під час панування утікав два рази з Атен. Він попирає промисл та мистецтво. Прикрасив Акрополь величавими будівлями. Щоб забезпечити Атени здоровою водою, побудував перші водопроводи. Опікувався літературою, і за його часів списано Іліаду і Одисею. Його наслідником став син Гіппій, який зразу наслідував батька. По смерті його брата /замордували змовники/ почав правити жорстоко. Атенська шляхта при помочі спартан зробила переворот і впровадила знову республіку. Гіппій нашов захист у перського короля.

Початки демократії в Атенах.

По прогнанні Гіппія 510 р. до Хр. атенський законодавець Клістен зреформував Сольонів державний лад у демократичному дусі, через що став основником атенської демократії. Він припинив натиск шляхти на рільників через новий адміністративний поділ в державі. Державну раду побільшив до 500 членів. і віддав їй найважніші справи. Виділ тієї ради, зложений з 50 членів урядував стало, полагоджуючи державні справи. Цей виділ та урядовців вильосовувано. Вибираю лише начальника військ та начальника фінансів. Щоб унеможливити спроби повалити республіку впровадив Клістен черепковий суд /остракізм/. Що ро-ку питали народне зібрання "Чи не має між горожанами Атен небезпечноого для державного ладу або спокою чоловіка". Імя цього чоловіка повинні були члени народного зібрання виписати на глиняних черепках. Звідти і назва суду. У випадку, як 6000 горожан виписало імя того самого чоловіка, мусів він покинуті Атени та йти на 10-літнє прогнання. Майна ані особистої чести прогнаний не тратив. В той спосіб став атенський народ дійсно господарем у своїй державі. Держава атейська стала сильною та зуміла оборонити свою батьківщину перед багато сильнішими персами.

БОРОТЬБА ЗА ВОЛЮ ГРЕЦІЯ

/Перські війни/

/500 - 431/

Йонське повстання в Італій Азії.

/ 499 - 494. /

Помимо цього, що Греки в Італій Азії, вийшовши в склад перської монархії, мали великих торговельні користі, не могли вони погодитися з перським пануванням. Іхнє поняття про волю не могло стерпіти насаджування персами по грецьких містах тиранів. Надіючись на поміч Атен і Спарті, піднесли йонські міста в Малій Азії повстання проти персів. Однак поміч прислали тільки атенці, тай то не велику, але і кілька кораблів, і повстанці, по перших успіхах потерпіли цілковиту поразку. Мілет, найкраще і найбагатше йонське місто в Італій Азії, осередок гречького життя на побережжях Малої Азії, зруйновано дощенту. Король перський Дарій I, бажаючи пъмститись на атенців за поміч, подану бунтівникам, наказав воєнний похід проти Атен.

Перший похід Персів на Грецію.

По розправі з йонськими повстанцями, король перський Дарій I

наказав воєнний похід на Грецію. Велика флота рушила вдовж побережжя Тра^{лт} на Грецію - сушою йшло сухопутне військо. Однак біля гори Атос, на Халькідійському півострові, морська буря знищила перську флоту - а перси уважаючи це за погану ворожбу, завернули до Азії.

Другий похід - Битва під Маратоном.

Неб^лром 490 р. під проводом датіса та артафернеса - рушив другий похід на Грецію. Тим разом вибрано інший шлях - а саме Егейське море. Прогнаний атенцями тиран Гіппій показував персам дорогу. Перси, пливучи на Грецію, подорозі заняли остров Евбею здобули та зруйнували місто Еретрею. 1 мешканців вивезли вглиб Азії. Опісля причалили перські кораблі до побережжя Аттики і велики маси добре узброєних вояків рушили в напрямі Маратону.

Там ждала готова до бою атенська армія. Була їх жменя в порівнянні з Персами, але рішена боротись за свою волю до останнього. Вождом греків був Мільтіяд - колишній тиран в одному з міст Малої Азії, який утік перед гнівом дарія. Знав він персів та їхній спосіб воювання. Ранім ранком почались крізьві змагання. Алे відвага та героїство греків, побідили. Перси кинулись до втечі - та, переслідувані атенцями, скрилися на кораблі - які зараз відпліли на південь. Однак Мільтіяд відгадав пляни ворогів. Дав війську короткий відпочинок, рушив прискореним походом до Атен, - які були безоборонні, бо всі,

хто міг тільки панести меч, рушили до бою. І дійсно, спінущо-го ранку побили атениці перед турками перську флоту. Однак до бою не прийшло, бо Перси, побачивши приготованих до бою атениців - завернули та попили назад до лазії.

Радість атениців з побіди була велика, тим більше, що вони власними силами дали відсіч переважаючим силам Персів. Тільки місто Платеї присяло 1000 головлітів - а поміч спартанців прийшла замізно.

За охопені успіхом атениці, за радою Міль тіяди, узбройли їх оту та рушили визволити грецькі острови з перського ярма. На чолі виправи став герой запід Маратона, Мільтіяд. Але виправа не повелась. Розчаровані атениці скинули вину на Міль тіяду та засудили його на заплачення коштів невдалого походу. Тому, що він не міг заплатити великанських сум, дістався до вязниці, де небавом помер внаслідок ран, одержаних в останньому невдалому поході. Так віддачили атениці свому героеvi.

Третій похід персів на Грецію.

На передодні походу.

По смерті Мільтіяди вибилося на перше місце в Атенах двох людей - Аристид та Темістокль. І один і другий знат, що небавом рушить на Грецію новий похід Персів. Тому рішили вони відповідно підготувати атениців до майбутньої війни. Аристид, представник консервативної партії, хотів підготувати старим звичаєм сильну сухопутну армію. Знову Темістокль передбачував,

що до вирішального бою прийде на морі, тому намагався атенців збудувати сильну флоту.

Атенці послушали ради Темістокля, його противника Аристида прогнали черепковим судом з Атени - та почали поспішно будувати флоту. Всі державні доходи обернули на цю ціль і небавом було готових 200 нових, добре озброєних кораблів. Жк моряків покликано найбіднішу верству людності, тетів, які дотепер не служили при війську.

Термопілі і Маратон.

/480 рік/.

Десять літ по другому поході, 480, рушив третій похід персів на Грецію під проводом нового короля Ксеркса. Великанська суходітня армія та флота переправилися через Гелеспонт, рушили на підбиття Греції.

Ксеркс рушив шляхом першого походу - себто вздовж побережжя Тракії.

І небавом станула перська армія у воріт Греції.

Тимчасом у Греції в обличчі страшної небезпеки затихли всікі ворогування і дві найсильніші держави, Спарта і Атени, получилися до спільної боротьби за долю Греції. Провід над суходітними військами обняла Спарта, а над флотою Атени. Щоб заступити перській армії дорогу до середньої Греції, обса-

ЮПІТЕР

див спартанський король Леонід з 300 спартянами та відділами союзних військ одиноку дорогу до середутої Гречії, дуже добрий до оборони просмик Термопілі. Рівночасно флота грецька заняла становища між більш на тій самій височині у північній Евбей коло артемізією.

два дні боровся по геройськи Леонід зі своєю невеличкою ватагою проти переважаючих перських сил. Коли однак зрадник Ефіяльт показав Персам гірські стежки, кудою можна було дістатись на зади Греків - король Леонід відпустив союзників, а сам зі своїми спартянами боровся до останнього вояка. Всі 300 лягли головами в обороні рідної землі.

На тому місці вдячні Греки поставили на братській могилі

твох сот героїв памятник з таким написом:-

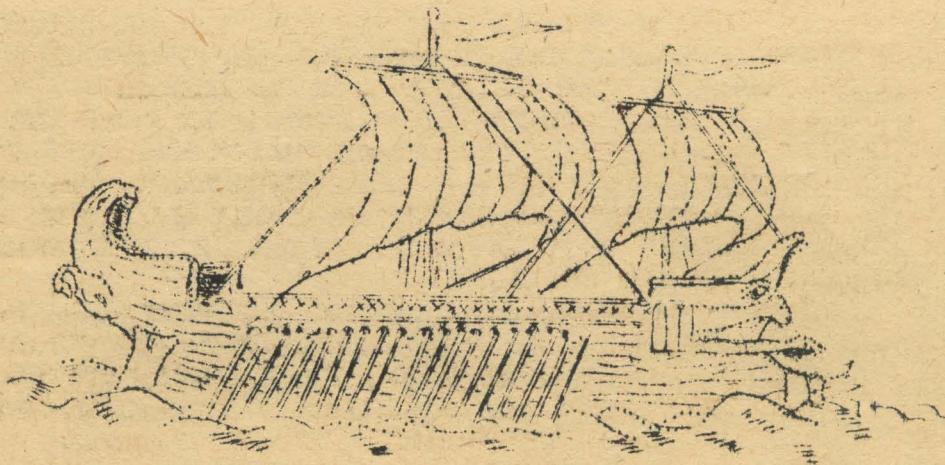
"Мандрівче, як будеш у Спарті, скажи
що ми тут лягли головами, як наші
закони велять".

Після перейшовши Термопілі, мали єще Перси вільну дорогу до Середньої Греції. На вистку про Термопільську катастрофу, грецька флота покинула свої становища біля Артеміоном і поплила до Атен та заняла нові становища між Атенами і маленьким островом Саламіною. Аtenци покинули місто жінки і діти скрилися на Істмі Юринськім і Пельопонезі, а всі здатні до зброї мужчини приолучилися до флоту. Навіть відкликано з прогнання вигнанців. Між іншими повернув тоді до Атен Аристид та по геройськи боровся з Персами.

Підступом спровокував Темистокль персів приняти морську битву у вигідних для Греків становищах. На вузьких водах біля Саламіни не могла розвинутись як слід тільки перська флота, зłożена здебільща з великих торговельних, на борзі перемежених на воєнні кораблів, що було дуже на руку грекам. Остаточно перська флота понесла тільки поразку /480/ а король Ксеркс, що приглядався з берега морській битві - побачивши цілковитий погром своїх флотів, покинув сухопутню армію під проводом Мардонія у Греції, а сам спішно вернувся до Азії.

Перезимувавши у Греції, слідчого 479 р. Мардоній рушив знову на чолі перської армії проти Атени. Бнову покинули атенці рідне місто, яке тепер зруйнували Перси, але тимчасом прибув зі сильною армією зі Спарти король Павзаній. Біля Платей в Беотії прийшло до рішучого бою, в якому згинув Мардоній, а його армію зовсім знищено. Лиш недобитки вернули з великої колись перської армії з поворотом до Азії. Велика добірка попала в руки побідників.

У тому самому році віднесла грецька фльота рішучу побіду над перськими морськими силами. Греки добули на побережах Малої Азії перську морську базу та спалили усі кораблі. Ця нова побіда принесла Голю грецьким малоазіатським колоніям.

ГРЕЦЬКИЙ ВОЕННИЙ КОРАВЕЛЬ

Закінчення перських воєн.

По перських війнах атениці відбудували Атени; місто стало ще краще і більше, як було перед війнами. За радою Темістокля обвели сильними мурами столицею і порт Пірей.

Але і популярність Томістокля в Атенах не тривала довго - його противники під впливом Спарти доказали того, що черепковий суд програв його з рідного міста. Крім того він мусив покинути і Грецію. Знайшов він захист у своїх недавніх ворогів. Перський король приняв його до себе та зробив перським намісником в Магнезії, де він і помер.

Також і славний спартанський король, Павзаній, не дочекався відчності своїх земляків. По побіді під Платеями здобув він на чолі грецької флоти Византію - але провідники грецької флоти не хотіли далі іому повинуватися і піддалися атенському проводові. Спартанці викликали його та поставили перед суд за державну зраду. Павзаній утік та склався в святилищі - а тоді спартанці замурували святилище, і Павзаній помер голодовою смертю.

Тимчасом війна з персами велася далі. Острови і надбережні грецькі міста над егейським морем оснували морський союз під проводом Атен. Члени союзу доставляли кораблів і військо до дальнішої боротьби з персами. Коли жкийсь член союзу не

мал кораблів, ні війська, платив означаю громаду клоту до союзної каси. Осередком морського союзу був острів Дельос - звідтіля цей союз звали також дельійським союзом. Першим скарбником союзної каси став атенець Аристид. При допомозі громадих засобів союзу Атени продовжували війну з Персією, поставили собі за ціль визволити всі грецькі міста з перського ярма. Війни зі змінним щастям велись ще довго, але завдяки витривалості та щораз то частішим побідам греків, Перси породились 448 р. на мир з Атенами, на підставі якого грецькі колонії в Малій Азії здобули волю. Пізніше однак спартанці, з зависті до зростаючої переваги Атен, прийшли до порозуміння з персами, яким за допомогу проти Атен та інших ворогів в Греції, миром Оміталкіда, прозваним так від його творця короля Спарти 386 р. - відступили знову грецькі міста. В Азії та острові Кипр.

А Т Е Н И З А П Е Р І К Л Я .

Перікль одержав дуже старанне виховання. Учили його найкращі вчителі - а свої вроджені здібності розвинув ще більше обертаючись в науково-мистецьких кругах. Сильною своєю особистістю мав непереможний вплив на своїх земляків. Повага і розважливість ціхували його вдачу. До того був він знаменитим промовцем - та проявляв таке багатство геніялівних думок, що сучасні з подивом дивились на нього та звали його "Олімпійським". Нічо дивного, що ці його незвичайні прикмети характеру здивували атенців для його задумів та плянів, а його вороги не могли йому нічого зробити. Перікль тішіться довірям атенців і довгі роки був найвищим урядовцем в Атенах. Його також іменем прозвано ці часи в історії Атен.

Розвиток демократії.

Перікль докінчив демократичну розбудову Атен. Ареопаг стравив свої давні політичні права в користь народних зборів і за- доржав лише судівництво за державну зраду. Горожани найнижчих класів одержали повні права, бо вони служили тепер як моряки на незвичайно більшій флоті, а після грецького погляду кожний, хто мав обов'язки супроти держави, тим самим мусів мати і права. Щоби і найбільш убогі могли як слід користати зі своїх прав і

що до вирішального бою прийде на морі, тому намагався збудувати сильну флоту.

Атени послюхали розди Темістокля, його противника Аристида прогнали черепковим судом з Атени - та почали поспішно будувати флоту. Всі державні доходи обернули на цю ціль і небавом було готових 200 нових, добре озброєних кораблів. Жк моряків покликано найбіднішу верству людності, тетів, які дотепер не служили при війську.

Термопілі і Маратон.

/480 рік/.

Десять літ по другам поході, 480, рушив третій похід персів на Грецію під проводом нового короля Ксеркса. Великанська суходутня армія та флота переправивши ~~сь~~ через Гелеспонт, рушили на підбиття Греції.

Ксеркс рушив шляхом першого походу - себто вздовж побережжя Тракії.

І небавом стала перська армія у воріт Греції.

Тимчасом у Греції в обличчі страшної небезпеки затихли всікі всяких ворогування і дві найсильніші держави Спарта і Атени, получилися до спільноти боротьби за волю Греції. Провід над суходутними військами обняла Спарта, а над флотою Атени. Щоб заступити перський армії дорогу до серед'її Греції, обса-

КОПІЯ ЕР

див спартанський король Леонід з 300 спартянами та відділами союзних військ одиноку дорогу до середутої Гречії, дуже добрий до оборони просмик Термопілі. Рівночасно флота грецька заняла становища між більш на тій самій височині у північній Евбей коло артемізією.

два дні боровся по геройськи Леонід зі своєю невеличкою ватагою проти переважаючих перських сил. Коли однак зрадник Ефіяльт показав Персам гірські стежки, кудою можна було дістатись на зади Греків - король Леонід відпустив союзників, а сам зі своїми спартянами боровся до останнього вояка. Всі 300 лягли головами в обороні рідної землі.

На тому місці вдячні Греки поставили на братській могилі

Перезимувавши у Греції, слідуючого 479 р. Мардоній рушив знову на чолі перської армії проти Атени. Знову покинули Атени це рідне місто, яке тепер зруйнували Перси, але тимчасом прибув зі сильною армією зі Спарти король Павзаній. Біля Платей в Беотії прийшло до рішуча боя, в якому згинув Мардоній, а його армію зовсім знищено. Лиш недобитки вернули з Великої колись перської армії з поворотом до Азії. Велика добича попала в руки побідників.

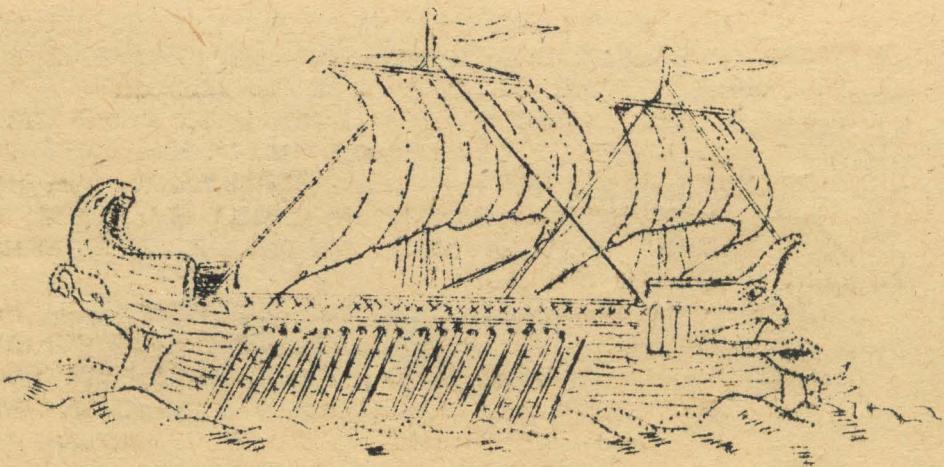
У тому самому році віднесла грецька флота рішучу побіду над перськими морськими силами. Греки добули на побережжях Малої Азії перську морську базу та спалили усі кораблі. Ця нова побіда принесла Голю грецьким малоазійським колоніям.

трьох сот героїв пам'ятник з таким написом:-

"Мандрівче, як будеш у Спарті, скажи
що ми тут лягли головами, як наші
закони велять".

Пірейшовши Термополі мали ще Перси вільну дорогу до Середньої Греції. На вистку про Термопольську катакстрофу, грецька флота покинула свої становища біля Артемізію і поплила до Атен та заняла нові становища між Атенами і маленьким островом Саламіною. атени покинули місто жінки і діти скрилися на Істмі Коринтеєкім і Пельопонезі, а всі здатні до зброї мужчини приолучилися до флоту. Навіть відкликано з прогнання вигнанців. Між іншими повернув тоді до Атен Аристид та по геройськи боровся з Персами.

Підступом спровокував Темістокль персів приняти морську битву у вигідних для Греків становищах. На вузьких водах біля Саламіни не могла розвинутись як слід тільки перська флота, зłożена з дебільща з великих торговельних, на борзі перемінених на воєнні кораблів, що було дуже на руку грекам. Остаточно перська флота понесла тіжку поразку /480/ а король Ксеркс, що приглядався з берега морській битві - побачивши цілковитий погром своєї флоти, покинув сухопутну армію під проводом Мардонія у Греції, а сам спішно вернувся. Навад он до Азії.

ГРЕЦЬКИЙ ВОЕННИЙ КОРАВЕЛЬ

Закінчення перських воєн.

По перських війнах атени відбудували Атони; місто стало ще краще і більше, як було перед війнами. За радою Темістокля обвели сильними мурами столицею і порт Пірей.

Але і популярність Томістокля в Атенах не тривала довго - його противники під впливом Спарти доказали того, що черепковий суд прогнав його з рідного міста. Крім того він мусив покинути і Грецію. Знайшов він захист у своїх недавніх ворогів. Перський король приняв його до себе та зробив перським намісником в Магнезії, де він і помер.

Також і славний спартанський король, Павзаній, не дочекався відчності своїх земляків. По побіді під Платеями здобув він на чолі грецької флоти Визанію - але провідники грецької флоти не хотіли палати іому, повинуватися і піддалися атенському проводові. Спартанці викликали його та поставили перед суд за державну зраду. Павзаній утік та склався в святині - а тоді спартанці замурували святиню, і Павзаній помер голодовою смертю.

Тимчасом війна з персами велась далі. Острови і надбережні грецькі міста над егейським морем оснували морський союз під проводом Атен. Члени союзу доставляли кораблі і військо до дальнішої боротьби з персами. Коли жийсь член союзу не

мав кораблів, ні війська, платив означену грошову кіоту до союзної каси. Осередком морського союзу був остров Дельос— звідтіля цей союз звали також делійським союзом. Першим скарбником союзної каси став атенець Аристид. При допомозі громівих засобів союзу Атени продовжували війну з Персією, поставили собі за ціль визволити всі грецькі міста з перського ярма. Війни зі змінним щастям велись ще дуже, але завдяки витривалості та щораз то частішим побідам греків, Перси породились 448 р. на мир з Атенами, на підставі якого грецькі колонії в Малій Азії здобули волю. Пізніше однак спартанці, з зависті до зростаючої переваги Атен, прийшли до порозуміння з персами, яким за допомогу проти Атен та інших ворогів з Греції, миром Оміталкіда, прозваним так від його творця короля Спарти 386 р.— відступили знову грецькі міста, в Азії та остров Кіпр.—

А Т Е Н Й З А П Е Р І К Л Я .

Перікль одержав дуже старанне виховання. Учили його найкращі вчителі - а свої вроджені здібності розвинув ще більше обертаючись в науково-мистецьких кругах. Сильною своєю особистю мав непереможний вплив на своїх земляків. Повага і розважливість цінували його вдачу. До того був він знаменитим промовцем - та проявляв таке багатство геніяльних думок, що сучасні з подивом дивились на нього та звали його "Олімпійським". Нічо дивного, що ці його незвичайні прикмети характеру здивували атенців для його задумів та плянів, а його вороги не могли йому нічого зробити. Перікль тішився довірям атенців і довгі роки був найвищим урядовцем в Атенах. Його також іменем прозвано ці часи в історії Атен.

Розвиток демократії.

Перікль докінчив демократичну розбудову Атен. Ареопаг стравив свої давні політичні права в користь народних зборів і за-дружав лише судівництво за державну зраду. Горожани найнижчих класів одержали повні права, бо вони служили тепер як моряки на незвичайно збільшений флоті, а після грецького погляду кожний, хто мав обов'язки супроти держави, тим самим мусів мати і права. Щоби і найбільш убогі могли як слід користати зі своїх прав і

бути урядовцями та членами Ради - впровадив Перікль винагородження за держарну службу -, яка до того часу була безоплатна. Також кошти за відвідування театру покривала за бідних державна каса.

Атени стають великороджавою.

Перікль поставив собі за ціль зробити Атени найсильнішою морською та сухопутною потужою. Дельфійський союз числив поверх 300 міст, належали до нього навіть пельопонезькі міста. Члени союзу здебільша платили свої уділи до каси союзу, яку перенесено з Дельос до Атен, грішми - 300 атенських трієр, поставленіших за гроші союзу, переняло на себе оборону території союзу. З часом дійшло до того, що членські уділи союзних міст трактовано як трибут /даніну/, а членів союзу не рівновартими - але підданими. З союзу рівноправних міст повстало поволі атенська великороджава. Проти цього протестували деякі міста, тут і там вибухли заворушення - але Перікль силово заводив слухливість. За незадово леними стояла все Спартта та давала їм допомогу проти Атени.

Спартта всіми силами старалася не допустити до того, щоб Атени стали сухопутною потужою. Перікль здавав собі добре спразу з того, що супроти заздрості інших грецьких міст серед тодішніх обставин він не може наділятися на побіду Атен у війні зі Спарттою. Тому він заключив з нею 30 - літній мир, відкладаючи остаточну розправу на пізніші часи. Обі держави означили точно

свої граници, чи там ~~Ф~~ери своїх впливів та взаємно їх визнали. Часи між заключенням цього миру а вибухом війни, були часами найбільшого вросту і могутності Атен. Перикль, зрезигнувавши на разі з війни — цілу свою діяльність звернув на внутрішню розбудову батьківщини, передувсім будував величаві будівлі в місті а зокрема акрополь зробив пам'ятником грецької штуки.

Не забував однак про армію та флоту, та підготував її до майбутнього вирішального бою зі Спартою.

Торгівля і промисл.

Корисне положення Атен та знамениті порти над Егейським Морем, Пірей і Фалерон, сприяли розвиткові торговлі та жавім торговельним взаєминам з іншими містами Греції і Малої Азії. до атенських портів, у яких побудовано великі складові доми та корабельні варстти, припливали численні кораблі з товарами з цілого Середземного та Чорного моря. Атенські кораблі, обладовані овочами, передувсім оливками, місцевими промисловими виробами та творами атенських мистецтв розносили славу рідного міста далеко до всіх знаних народів. Спеціально дуже високо цінилися зброя та вироби атенського гончарства, які виготовляли масово у фабриках руками численних невільників. Приходи з торговлі та державних копалень срібла були найдважливішими джерелами доходу держави.

Будівництво.

Значну частину державних доходів зі союзної каси обернув Першіль на прикрасення рідного міста. Атенський замок Акрополь розбудовано та прикрашено, під керівництвом будівничого Іктінос та славного різьбара, Філія, величими будівлями з мармору. Величавою брамою, т.зв. Пропілеї, входилося на замкову площу. По правій стороні стояла святиня Атени Партенос /дівиця/, довкола обведена чудовою колонадою - по лівій руці стояв Ерехтейон, якого передню сторону прикрашували величеські жіночі постаті т.зв. каріятиди. У стін замку лежав Карнаполь /поділ/, там були величаві аделон, де виступали до змагань співці та поети, Стоя Пойкіле з малюнками Полігната, клясична у своєму стилі святиня в честь героя Атена Тезея - т.зв. Тезейон-, Олімпейон та інші.

Грецькі святині, у порівненні зі сходом, малі і скромні, але багаті своєю продуманістю, конструктивно доцільні. Повстання грецької святині виводять від будинку для чоловіків у добі егейської культури т.зв. мегаропу. Зразу були малі святині /простиль, амфіпростиль/ що мали бічні причілки з колонами /стовнами/ т.зв. портик. Більші святині були побудовані у формі простокутника оточені колонами в один або два ряди - на тих колонах спочивала підпора даху. дах був простий, спадистий на оба боки та творив з переду і з заду трикутник. Передній три-

Будівництво.

Значну частину державних доходів зі союзної каси обернув Першіль на прикрашення рідного міста. Атенський замок Акрополь розбудовано та прикрашено, під керівництвом будівничого Іктінос та славного різьбара, Філія, величими будівлями з мармору. Величавою брамою, т.зв. Пропілеї, входилося на замкову площа. По правій стороні стояла святиня Атени Партенос /дівиця/, довкола обведена чудовою колонадою - по лівій руці стояв Ерехтейон, якого передню сторону прикрашували велигенські жіночі постаті т.зв. каріятиди. У стін замку лежав Карніоль /поділ, зам/ були величаві аделон, де виступали до змагань співці та поети, Стоя Пойкіле з малюнками Полігната, класична у своєму стилі свяtinя в честь героя Атен Тезея - т.зв. Тезейон-, Олімпейон та інші.

Грецькі святині, у порівненні зі сходом, малі і скромні, але багаті своєю продуманістю, конструктивно доцільні. Повстання грецької святині виводять від будинку для чоловіків у добі егейської культури т.зв. мегаропу. Зразу були малі святині /простиль, амфіпростиль/ що мали бічні причілки з колонами /стовнами/ т.зв. портик. Більші святині були побудовані у формі простокутника оточені колонами в один або два ряди - на тих колонах спочивала підпора даху. дах був простий, спадистий на оба боки та творив з переду і з заду трикутник. Передний три-

кутник, звичайно багато різьблений, називався фронтоном - світло до середини падало через отвори між підставою даху а кольонами. Середня частина будови часто ділилася на три нави, в середній наві находилася різьба. Подекуди була вона вища від бічних нав.

З окремих частин грецьких будівель особливого значення набирає кольона разом зі своїм підмуруванням і белькуванням. Кольони були вже відомі на сході /Згінт, Персія/, але ніде проблема конструкції доцільності й краси не була так просто і логічно розв'язана, як у греків. Розрізняють три головні стилі грецької архітектури і кольон: дорійський, іонський та коринтський.

Дорійський тип, що повстав з дерев'яних конструкцій первісних грецьких святилинь - найпростіший, монументально суворий пов'язанистю своїх частин. Кольона не має підстави, невисока, і тяжка - звужується у горі - стіни її покантовані острими капітелями. Закінчення так зв. капітель, простий і без прикрас складається з подушки і чотирокутної плити т.зв. плінтусу. На кольонах спочиває підставка даху /давнє белькування/ що складається з гладкого архітраву і прису, на якому часто находиться плоскорізьби, або образи з життя богів або героїв. Суворість дорійського стилю в аттических будовах дещо злагоднена іонськими впливами - напр. Пропілеї, Парфенон на Акрополі.

Іонський стиль, у якому побудований Ерехтейон на Акрополі, тендітний, легкий, елегантний, з дрібнішим розчленуванням окремих частин. Іонська кольона, вища, стрункіша, стоїть на підставі /базіс/

з лагіднішими і меншими канеморами. Капітель має вибагливу форму з вомотами або слімаками - на колонах спочиває подібне белькування як у дорійському стилі. Третій, коринтський стиль, побстав пізніше /у IV ст./ має мішаний характер з ознаками східними і йонськими - кольони ще вищі і стрункіші, як у йонському стилі, мають найкращий капітель - у формі листя гакапту - крім кольон уживалося різьби з жіночими постаттями, каріатидами /пр. Ерехтейон/ або з чоловічими постаттями зв. атлянтами.

Як образ культу находилася в Партеноні постать стоячої Атени Парфенос, роботи Федія. це була монументальна, 20 метрів висока, дерев'яна різьба, викладана золотом і словесовою кістю.

На найвищому місці Акрополю находилася давніша статуя Атени т.зв. Промахос, "Першої в бою", опікунки міста Атен. Мистець представив її у повній зброй в шоломі, з щитом, в правій руці держала спис, якого позолочене вістря видно було здалека на морі, всім було останнім прощанням та першим привітом відіржаючим та притецьким Атениям.

Аттичний театр.

Також поезія мала в Періклі великого покровителя. Вже давно розвивалася поезія та пісня в Греції. Сліпий, напівмітичний співак Гомер оспівував троянську війну та мандрівку Одіссея-, около 600 р. до н. е. жила і творила на острові Лесбос знаменита поетка Сафо.

з лагіднішими і меншими канеморами. Капітель має вибагливу форму з вомотами або слімаками - на колоннах спочиває подібне белькування як у дорійському стилі. Третій, коринтський стиль, побстав пізніше /у IV ст./ має мішаний характер з ознаками східними і йонськими - кольони ще вищі і стрункіші, як у йонському стилі, мають найкращий капітель - у формі листя гакапту - крім кольон уживалося різьби з жіночими постаттями, каріатидами /пр. Ерехтейон/ або з чоловічими постаттями зв. атлянтами.

Як образ культу находилася в Партеноні постать стоячої Атени Парфенос, роботи Федія. це була монументальна, 20 метрів висока, дерев'яна різьба, викладана золотом і слововою кістю.

На найвищому місці Акрополю находилася давніша статуя Атени т.зв. Промахос, "Першої в бою", опікунки міста Атен. Мистець представив її у повній зброй в шоломі, з щитом, в правій руці держала спис, якого позолочене вістря видно було здалека на морі, єсмі було останнім прощанням та першим привітом відіржаючим та притещуючим Атенцям.

Аттический театр.

Також поезія мала в Періклі великого покровителя. Вже давно розвивалася поезія та пісня в Греції. Сліпий, напівмітичний співак Гомер оспівував троянську війну та мандрівку Одиссея-, около 600 р. до н. е. жила і творила на острові Лесбос знаменита поетка Сафо.

В половині VI ст. писав свої знамениті байки - напів казочні творець байки - фригійський раб Езоп. У тому самому менше більше часі пише лірик анакреон та творить свої славні оди Піндар з Теб. найпізніше повстає грецька драма - щойно за часів Періклія доходить до свого розвитку. Тоді живуть драматурги Айсхіль, Евріпід та найславніший з них Софокль. Айсхіль прославив гречьку боротьбу з персами /"Перей"/. Евріпід опрацював сумну історію беаталаної Іфігенії, а Софокль використав у своїх драмах міт про короля Егіпа. Комедіописець Арістофан висміває у своїх комедіях хиби своїх сучасників.

Грецький театр був побудований в півколо, та складався з трьох частин: 1/ орхестра, де на рівній землі, добкола вівтаря Діоніза танцювали і співали учасники хору. 2/ театрон, простір для глядачів під голим небом, спершу з дерев'яними сидалами на вищих помостах, потім на 'узбічі гори. 3/ Скене - п'єсто сценічний будинок зразу з дерева, де переодягалися актори під час співлів хору і де ховали театральне знаряддя. Передня стіна будинку /про~~ж~~скеніон/ пізніше була тлом акції, своєрідна декорація. Актори, якими були лиш мужчини, убирали на ноги високі сандали т.зв. котурни, щоб їх добре було видко, залежно від змісту драми уживали комічні або поважні маски. Театральні вистави в Атенах відбувалися впродовж кількох днів, а держава покривала кошти. Зміст драм був того роду щоб наплатнювати перед глядачами

проступок та тодішні хиби і в той спосіб ушляхочити та виховувати відвідувачів.

За часів Перікла живуть і пишуть свої історичні твори грецькі історики, Геродот та Тукідідіс.

Життя і звичаї в атенах.

Мешканці домі атенські остали прості і нешибагливі. Мужчини з простолюддя мусіли тяжко цілий день працювати в варстатах і портах, при великих будовах і в копальннях, в оливкових садах і виноградниках. Також воєнні часи ставляли більші вимоги до атенців - зразу воювали з персами, потім брали участь у всіх війнах морського союзу а зрешті війна зі Спартою. Громадянство поносило великі жертви на війнах. Щоденну працю часто перервали святочні дні, з обходами в честь богів, театральні вистави, народні збори та суди.

Вихованням хлопців займалися родичі. До сьомого року життя оставала дитина вдома - а опісля відвідували атенські хлопці школу. Навчали там читання та писання, як підручника уживано там творів Гомера. Навчали в школах також музики та співу. Спеціальну увагу звертали на фізичне виховання: дужання, біги, скок, мет списою і диском вправляли хлопці щоденно на спортивних площах в Палестрах. Старші мужі строго доглядали за посту-

тами молоді.

По закінченні школи, впроваджалися "течії фізично у трьох гімназіях перед м'ястом. Виховання в гімназіях мало великий вплив на Атенців. Гімназії були великі салі з колоннами, які скружали зі всіх сторін подвір'я. Тут різьбарі шукали моделі до своїх творів - старші громадяни доглядали молодь. У відчitових залах, які тягнулися довкола гриць - обговорювання та розважування великих державні проблеми. Кожен з дівчат довгі дискусії та балачки. Тих розмов слухали окоче цікава молодь по закінченні фізичних вправ.

Також мандрівні промогдії філософії, як Сократ - задержувались тут у крузі своїх учнів та провадили розмову на тему щастя чесноти, бога та безсмертності душі - того і другого світа.

Становище жінки в Атенах було інше як у Спарті. Це випливало з інших племінних поглядів на жінку. В атенців, йонів і у більшості племен грецьких жінка займалась домашнім хазяйством, мала нагляд над службою та виховувала діти. В публичному житті не брала ніякої участі.

Але були і там жінки які мали великий вплив і поза домом. як напр. незвичайно інтелігентна дружина Перікля - Аспазія - родом з малої Азії, вихована на східний лад - що своєю свободною поведінкою з мужчинами викликала згуршення атенських матрон. Публично виступали жінки в часі святочних процесій в честь

богів. Передумового крашого трактування жінки її участі в праці і духовім житті мужчин було її вище виховання, - а атенським дівчатам тяжко було серед місцевих обставин одержати вище виховання. Багато говорилося тоді про сіманципацію жінок. Евріпід написав драму під таким заголовком. Героїні його творів відчувають і думають як тодішні жінки, але щойно геленістичні часи принесли зміну в становищі жінки.

Незавидна доля була невільників. Іхнє число перевищало число вільних атенців - куповано і продавано їх на регулярно відбуваючихся ярмарках. Вони працювали на фільварках атенців, в копальннях та у великих фабриках.

ПЕЛЬОПОНЕСЬКА ВІЙНА.

/431 - 404/ - 24

Причини війни.

Причиною війни була передусім заздрість Спарти, що Атени стають великорідною, як побоювання морських держав Пельопонеського Союзу, за небезпеку конкуренцію атенської торгівлі в великий Греціт в Італії. Спарта стояла на чолі Пельопонеського Союзу і мали до розпорядимости сильну армію, знов Атени мали провід в Делійському Союзі та могутню флоту. Безпосередньою причиною війни була спроба Атен поширити свою владу на Йонське море, чого не міг стерпіти Коринт, найсильніша морська держава в Пельопонеському Союзі, а що Спарта та Союз були приготовані до війни, висвіджено Атенам війну 431 р.

Перше десятиліття війни.

Перікл знає що Атени не можуть рівнятися з сильнішою, спартанською армією - тому віддав нападаючим спартанцям спорожнену мешканців і запасів Аттику, а вся людність скрилася за сильні атенські мури. Тимчасом атенська флота пустошила побережжя Пельопонезу. Получення атен з портом Пірей було забезпечене заздалегідь побудованими т.зв. довгими мурами, які лу-

чили порт зі столицею - але на нещастя в перелюдненому місті вибухла страшна зараза, жортвою якої впало передувсім сільське населення. Ще більшим нещастям Атениців було то, що зараз зпочатку війни 429 р. заразився та помер Перікл. Атени остали без провідника, мимо вичерпання обох сторін, велась десять років.

Атениці віднесли побуду на побережжях Пельопонесу а спартанці в Тракії. Щойно як по обох сторонах погинули провідники воєнних партій - заключено мир на передвоєнних умовах - /421/.

Сицилійська війна /415 - 413/.

Мир не рішив спрасти гегемонії /провідництва/ та не викорінив заздрості та взаїмної ненависті. Алькідіядові, Перікла удається намовити до нової війни. Післанці одного міста на Сицилії просили Атени помочі проти Сиракуз - Алькідіяд намовив з особистих причин нарід до війни, обіцюючи велику добич. Хоч обережні пересторігали перед ризиком висилки сильної флоту та добре озброєної армії на Сицилію, Алькідіяд сам мав виїхати, як провідник тієї ризиковної вправи, але як тільки причалив він до Сицилії, візвано його з поворотом до Атон. Ісго політичні противники прикаржили його за святотацтво та стремлення повалити демократію в Атенах. Алькідіяд, покинув Сицилію та армію, але не повернувшись до Атон, лише причалив до Спарти та намовив її до війни зі своїм рідним містом.

Спартанці вислали сильну армію на допомогу Сиракузам і атенська віправа на Сицилію скінчилася страшною катастрофою. Облога Сиракуз не вдалася, а коли атениці зняли облогу і хотіли повернатися назад було вже занадто пізно. Флота була замкнена в порті і не могла виплисти на море - сухопутна армія частинно випливала а недобитки дістались в полон. Загнано їх спісля до тяжкої праці в каменоломах, де майже всі вигинули. Так отже заплатили атениці за спробу опанування Сицилії великими втратами в кораблях, людях та грошах.

Деколейська війна.

Та страшна катастрофа не зломила атениців. Спартанці зарадою Алькідіяда обсадили укріплений дескелю в Аттиці. Звідтіля робили вилазки та непскоїли мешканців при рільних працях. На Егейськім морі з'явилась також Лакедонійська флота та примусила богато міст покинути морський атенський союз. Крім того спартанці увійшли в союз з Персами, яким вони погодились відступити малоазійських греків.

Але атениці вибудували та узбрідили нову флоту та боролись далі за удержання свого великородзянного становища. Вони мали навіть деякі успіхи, коли вони Алькідіяда знову зробили провідником атенської флоти. Але небагом по невдачі прогнали вони

його а незадовго потім прийшло вирішенння від дарданелях. Спартанський начальник флоту напав атениців та зовсім їх знищив. Морська сила Атени була знищена раз на все. Ще 5 місяців боронили атениці місто, але вкінці не стало сил до дальшої боротьби. Атени піддалися ворогам 404 р. Тожкі умови накинено побідженним атеницям. Знищити мури та укріплення міста, видати всю флоту, розкинати атенеський морський союз. Атени стратили незалежність. Спарта добилась гегемонії в цілій Греції. Атени стали лише важливим портом та осідком науки та штуки.

ГЕГЕМОНІЯ СПАРТИ

/404 - 371/ - 33

Володіння тридцяти тиранів в Атенах

По побігній війні спартанці не дали свободи грецьким державам, лише силою звели аристократичний лад, який всюди стояв під охороною спартанських військ. Також в Атенах передали владу 30-ти чоловікам та обсадили військом замок.

Прихильників демократії покарано на горло або прогнано, їхнє майно сконфісковано. Але влада 30-ти в Атенах не тривала довго. Прогнані демократи зорганізували проти них повстання та побідили їх - багато з них впало в вуличних боях. Врешті заведено знову мир у місті. Проголошено амністію для політичних злочинців

нів, в Атенах заведено знову демократичний лад.

Початки грецької філософії.

Греки поклали основи філософічного думання. Назва філософії значить по-грецьки любов до мудрості, зглядно наука мудрості або просто мудрість. Філософічна думка почалася около 550 р. в Малій Азії. Повстала вона з роздумувань над проблемою, як півстав світ. Мудрі з Мілету було їх 77 виводять світ із одної пропричини, з якої все розвивається і до якої все повертається. Але кожний з іонських філософів находить різні причини. Пр. найстарший з них Талес з Мілету виводить світ з першої води. Анаксимандер з "необмеженого", Анаксимен з повітря а найбільший з них Горакліт вважав основою світу вогонь.

Філософ Пітагор з Великої Греції получив. Італії вірив у таємне значення чисел і мандрівку душ і пробував поєднати філософію з релігією. Його учні, т зв. Пітагорейці, дали перші основи

наукової математики та астрономії. "Батько фізики" славний філософ Демокрит з Абдери, 3 ст. до Хр., що уризкий з його творів находимо в старо-українській літературі все буття зводить до дуже дрібних незмінних, неподільних частинок т.зв. атомів, які рухаються з власною скористю. Весь світ, порожній простір, якому є атоми. На переломі V і IV ст. до Хр. - постає в Греції новий філософічний напрямок т.зв. софісти. Вони покинули роздумування, як постає світ, не вірили в можливість знання, тому взялися до практичного заняття - а саме передавали, себто вчили просто і ясно всяке знання. Впереді вони заслужилися чимало для з'ясування понять але згодом стали символом поверхових подій.

Сократ.

Проти них виступив один з найсамостійніших умів світа-, один з найбільших грецьких філософів, атенець Сократ, що жив в 470-399 р. до Хр. в Атенах. Він на перші роки софістам, вірив у можливість знання, якщо його шукати на добром шляху. Зразу ставив він різьбарство, але скоро його покинув та став думати над тим, що є добре а що зло. Для нього найвищим добром була чеснота, а труд найбільшим щастям. Чеснота у його роздумуваннях це досить широке поняття - пр. у вояків чеснота - це відвага у судді - поступовання після законів і т.д. В осередку своєї науки поставив він людину, її життя, її щастя. Його девізою було "Пізнай самого себе" - свою науку свої думки ста-

рвся зашкіпити у свободній розмові зі своїми учнями. Його можна було стрінути скрізь, на базарах, на вулицях, в гімназіях. Сократ не полишив ніяких писаних творів, але його учні Кастофон а найбільше найславніший з усіх, Платон списали і доповнили пізніше науку свого учителя. Передусім показав він себе добрим горожанином, що щиро любив своє родинне місто. Жив він в бурливих часах відбудови демократії в Атенах після пельопонеської війни. Його вороги софісти прискаржили його, що він є недовірком та безбожником, не вірить в місцевих богів та деморалізує молодь. Як приклад подавали Алькідіяда, що був його учнем. Сократ боронився гідно, але помимо цього засуджено його на смерть. Його приятелі хотіли облегчити йому утечу з вязниці - але Сократ відкинув ту думку, бо казав, що горожанин повинен повинуватися законам. Перед своєю смертю провадив довгі розмови зі своїми учнями про бессмертність душі а перед заходом сонця взяв з рук вязничного сторожа приготовану чашу з отрутою і спокійно її випив. Так згинув один з найкращих грецьких філософів.

біз усю.

ГЕГЕМОНІЯ ТЕБ.

Незадовго по закінченні пельопонеської війни, вибухла поміж грецькими державами війна. По стороні Спарти ставив перський король, за що Спарта відступила Персії грецькі колонії в Малій Азії. Спарта, погодившись з Персією, приступила до упорядкування Греції. Використовуючи незгоду та партійну боротьбу серед греків, всюди позаводила аристократичні порядки своїх прихильників. Також в Тебах в головному місті Беотії спартанське військо опанувало замок та прогнало з міста провідників демократичної партії. Але прогнані демократи під проводом Пельоніда смілим нападом опанували Теби та прогнали звідтіля спартанців. Відтак Теби обєднали беотські міста, беотський союз, звязалися з Атенами та устоялись проти всяких нападів спартанців. Однак спартанці не хотіли зрезигнувати зі свого провідного становища в Греції. Велика спартанська армія вирушила до Беотії. Тебанці, сподіючись спартанського наїзду, добре підготовились до війни. Пельонід і Епамілон зреорганізували тебанську армію, впровадили деякі зміни в способі воювання, заправили та привчили до бою в війнах з сусідами молоду тебанську армію і коли оба війська стрімнулись під Левкою - 371 р. - спартанці перший раз в історії Греції понесли страшну поразку в отвертому бою.

Велика радість запанувала з тієї причини в Греції, всім вже надокутила спартанська опіка.

Але пляни Епамінонда йшли далі - він задумав заатакувати Спарту на Пельопонезі - та знищити пельопонеський союз. Переправився з тебанцями на Пельопонез та, допомагаючи противникам Спарти двічі загрозив їхній столиці. Небавом прийшло до другої битви під Мантінеєю 372 р., у якій знов Епамінонд погромив спартанців. Спарта мусіла заключити мир. Провідництво Спарти було знищено, але й тебанці не використали своїх побід, бо оба творці тебанської гегемонії згинули в бою.

Ці довголітні братовбірчі війни вичерпали зовсім греків. Вже у них не стало сили боротись проти зовнішніх ворогів. Малоазійських греків поневолили перси, а з Сицилії випирали їх фенікійські карthagінці. У Греції тимчасом йшла боротьба всіх зі всіма - вищих верств з нижчими, багатих з бідними. До того переходила Греція тяжку господарську кризу. У багатьох містах грецьких панувало безробіття. Багато греків, ратуючись перед зліднями, вступало наємниками на чужу військову службу. Ксенофонт, у своїому творі "Анабазіс" описує долю таких грецьких наємників, яких звербовано до перської армії. У Греції зорганізувалася релігія та любов до батьківщини.

Додаток ✓ Обєднання Греції з Македонією.

Македонія лежить поміж горою Олімп а рікою Стромоном. Походженням і мовою були македонці близькі грекам; був це народ

пасторів та рільників. Побережжя моря були оселені греками.

Король Філіп II /359-336/ провів свою молодість як захожник в Тебах. Живучи в домі Пельопіда - пив та привчався до грецької воєнної штуки, до грецької культури та добре пізнав відносини в Греції. Повернувшись по смерті Пельопіда до Македонії та ставши королем, поставив собі за ціль зробити Македонію великою та могучою державою. У всьому наслідував греків - передувсім завів обовязок загальної військової служби. Зі шляхти зорганізував панцирну кінноту - а селяни служили в піхотних відділах. Небезпечною була іхня головна зброя 5 метрів довга списа. У війнах зі сусідами заправив новозорганізовану армію до бою.

Війни з греками.

Король Філіп поставив собі три завдання - здобути грецькі кольонії на побережжях Македонії, обєднати цілу Грецію, а відтак спільними силами знищити перську державу.

Добувши Амфіполіс, Потидею та занявши цілу Тессалію - звернувся Філіп і негайно заатакував головне грецьке місто на побережжях Македонії Олінт 348 р. Сталося це так несподівано, що греки не могли навіть післати своїм землякам допомоги. Філіп мав скрізь своїх приятелів, уважали його за пів - грека - і коли грецький патріот - славний промовець Демостен перестерігав греків перед тим новим ворогом - ніхто його не слухав.

V.
End.

Демостен, стративши не зі своєї вини ввесь масток, посвятився реторській школі і завдяки особистій пильності та завзятті став найславнішим грецьким промовцем. Він один з небагатьох Греків пізнявся на підступний політиці Філіпа та в своїх славних олійтських промовах взвивав греків до безкомпромісової боротьби з Філіпом. Коли врешті атенці під впливом Демостена вислали пеміч, було вже запізно. Олійф по геройській обороні дістався в руки Філіпа.

Демостен помимо того накликував далі своїх співгорожан до бою. Боротьбу з Філіпом за волю Атén поставив собі за свою життєву ціль.

Але даремні були зусилля цього великого патріота. Не та вже була Греція, що колись. Греки не хотіли воювати - а наемників не було за що звербувати. - До того не було згоди між атенцями. Одні хотіли лиш господарського розвитку міста - інші уважали Філіпа за одинокого чоловіка, що міг обеднати всіх греків.

Тимчасом Філіп вступив до Середньої Греції. В Атенах повстало страшне замішання. Аж тепер пізнали всі, що Демостен не помилявся. - Атенці кинулись оборонити свою незалежність - але не було союзників. Лиш Теби приступили до союзу - але це вже було запізно. Під Херонесою 338 р. прийшло до вирішального бою - Філіп побив Греків. Незалежність Греції буда прищечатана. Не було кому більше вже її боронити.

На зборанні грецьких міст в Коринті вибрано Філіпа II. вождом у спільній боротьбі проти Персії. Пішли великі підготування.

перші відділи союзних військ рушили через Тракію на Малу Азію, — коли несподівано рознеслася вістка, що Філіп II згинув, замордований начальником його прибічної сторожі.

✓ Світова держава Олександра Великого.

Молодість Олександра.

Олександр змалку проявляв незвичайні прикмети, все мріяв про великі діла. Його вчителем був найбільший вчений старинного світа Аристотель. Він передав свому учневі велике знання та одушевлення для грецької культури. Гомер став його улюбленим поетом, герой Троїської війни Ахіль — взором до наслідування. Твори Гомера возив зі собою Олександр у всіх походах. Маючи 20 літ, став він македонським королем.

Деякі грецькі держави, використовуючи смерть Філіпа — підняли повстання проти македонців, — але молодий король скоро завів спокій і порядок у Греції а на зізді міст грецьких в Коринті, вибрано їого так як Філіпа начальним вождом союзних військ у поході на Персію.

Після того вирушив Олександр в похід на північних сусідів та дійшов у побудному поході до Дунаю. Негайно розійшлася вістка про смерть Олександра — і знову підняли повстання греки. Але молодий король жив! Як стій вирушив до Греції та гостро покарав ворохобників. Місто Теби здобув та зруйнув зі землею. Зацілів лише замок, святий та дім великого грецького поета Піндар. Людність продано в неволю.

Атени з великого пієтизму до грецької культури помилував.

Запаштать Похід на Персію.

Здобуття Малої Азії.

В році 334 переправився Олександр через Геллеспонт, ведучи з собою відтам невелику армію - 30.000 піхотників та 5.000 кінноти. На троянській рівнині справив величаві поминки свому улюбленаому героеві Ахіллеві - та заприягнув доконати незвичайних діл.

Над невеличкою річкою Граніком /334/ відніс велику побіду над перським військом, що намагалось загородити йому дорогу. Ця побіда віддала йому до рук цілу Малу Азію. Грецькі міста витали його як освободителя з перського ярма. В глибині Малої Азії залишився Олександр зимувати. У Фригії показано йому незвичайні вузол, завязаний царем Гордієм на дишлі своєї колесниці. Його ніхто не міг розвязати. Старий переказ казав, що той хто розвяже цей вузол, буде Володарем сходу. Олександр, довго нездумуючи, виняв меч та розтяг вузол.

З весною 333 р. рушив Олександр через Таврос до Кілкії, звідсіля прямував на Сирію. У вузькому просміку під Іссос заступила іоммій дорогу велика перська армія під особистим проводом перського короля Дарія. Але Перси не мали щастя - у вузькому просміку не могли розкинути всіх своїх сил і Олександр знову відніс близкучу побіду. Перські недобитки з королем рушили в глиб перської держави, оставляючи в руках побідників цілий обоз з безцінними скарбами та королівською

родиною, матірю, дружиною та дітьми. Олександр великудушно обійшовся з полоненими, але мирові пропозиції перського короля відкинув.

Заняття Фенікії та Єгипту. ✓

Слідуючого року /332/ здобув Олександр побережжя Середземного моря, щоб забезпечити собі запілля у дальшому поході. У Фенікії 7 місяців здобував сильно обварований тир, зате Єгипет заняв без бою; там витали його так як греки, як визволителя. Над Нілом збудував Олександр нову столицю та назвав її від свого імена Олександриєю. Стала вона небавом осередком торговлі та науки. В часі своєго побуту в Єгипті відвідав Олександр святиню Амона в оазі на Лібійський пустині. Креці повітали його як Божого сина, та узнали його єгипетським володарем.

Останній бій з Персами. ✓

З Єгипту попрощався Олександр свою армію над Євфрат і Тигр. Там стягнув перський король велітенську армію зі своїх східних провінцій. Під Гавгамелею 331 р. - прийшло до вирішального бою. По завзятій боротьбі відніс Олександр знову близкучу побіду. Перський король втік після програного бою.

По цій побіді заняв Олександр цілу Персію з незлічними скарбами. Сходу. В перській столиці Персеполіс наказав Олександр підпалити королівську палату на знак, що стара перська королівська родина перестала володіти в Персії.

Відтак вирушив в погоню за утікаючим Дарієм, але не міг забрати

його до неволі, бо один з його прибічників сатрапів, хоча при-
подобатись Олександрові - забив його. Олександр наказав ворога з великими почестями похоронити, а зрадливого Сатрана покараав смертю.

В слідуючих літах заняв Олександр північні перські провінції до границь Туреччини - а на південному сході дійшов до границі Індій.

Світова держава Олександра. ✓

Олександр уважав себе тепер природним і наслідником перських королів. Він поставив собі за ціль з греків і негреків створити один народ. З тієї причини пропагував він подружжя греків з персами і сам одружився з одною з дочок останнього короля перського, нещасного дарея. Усюди у своїй великій державі закладав він грецькі колонії здебільша називані Олександриями, та стягав до грецького материка оселенців, ремісників та купців. Він хотів перешліпти на цілому сході грецьку мову та грецьку культуру, до нововідкритих шкіл покликував грецьких учителів та мистців. Персів з заможніших та шляхотських родів наставляв урядовцями та офіцірами а також до своєї армії прийняв людей азіятів. Це однак викликало незадоволення серед македонців. Ще більше хвилювало їх те, що тепер мусіли вони витати свого короля, неначе якого східного деспота., східним звичаєм, прикладаючи на коліна, ба на вітві віддавати йому божеську честь. Наслідком того невдоволення, було багато змов і заговорів, які однак викрито а учасників нещадно покарано. Олександр змінився, став підозрілий та запальний, а раз, в часі бенкету в нападі гніву забив власноручно свого приятеля Клейта, який урятував йому життя.

Похід Олександра до Індії

Олександр носився з думкою підбити багаті Індії. У східних провінціях згromадив велику армію і з нею рушив до ріки Інду. Там побудив могутнього короля Пора, який однак задержав своє королівство, приймаючи зверхність Олександра.

Коли однак військо відмовилося від дальшого походу в долину Ганесу, наказав Олександр відворот. Заладувавшись на кораблі поплило військо рікою Інdom до моря. Відтак поплила флота вздовж побережжя на захід аж до гирла рік Свіфрату і Тигра. Перший раз в історії з'явилася грецькі кораблі на перському морі. Тимчасом Олександр з армією скороочуючи дорогу, рушив впоперек через пустиню. Марш тривав 2 місяці.

По надлюдських зусиллях поконуючи незвичайні небезпеки, прибула врешті королівська армія до Сізи, оставляючи по дорозі більше як половину вояків у горячих пісках пустині, що погинули зі спраги та перевтоми. Історики оповідають про незвичайно цікаву подію в часі походу через пустиню. Мандруючи пустинними околицями не могли вояки найти ні одного джерела води, цілими тижнями мусіли обходитися без неї. Багато вояків гинуло зі спраги аж ось одної днини один вояк прис в шеломі трохи камамутної води та подав Олександрові. Спрагнені вояки пожирали очима цю брудну воду. Тоді Олександр спітав, чи має більше води - коли вояк запересив - король вилляв воду на горячий пісок пустині, віддав шелом воякові та дав наказ до загального походу.

Вояки без слова спротиву рушили далі. Вернувшись до Сізи улаштував Олександр величавий банкет та щедро обдарував своїх офіцерів і

вояків. Бліскучим бенкетом закінчено цей останній похід Олександра, що мав побіч військового, ще більше значіння як наукова і дослідна експедиція.

Смерть Олександра.

В Вавилоні, новій столиці своєї держави, царював Олександр зовсім на східний лад. Приймав посольства від різних близьких і далеких держав, одержував звідомлення та розсылав письма, прикази та розпорядки до всіх закутків свого великого королівства, що простягалось від гір Центральної Азії до йонського моря і пустинь Африки. Тимчасом Олександр все думав про нові походи, плянував новий похід, щоб занести Арабію. Вже все було приготоване, військо ждало на приказ рушати в похід, коли нечайно прийшла вістка про нагле захворяння короля. Всі думали, що хвороба мине за кілька днів - але рахвірня Олександра було смертельне. За кілька днів - 323 р. помер найбільший вождь старинного світа в молодому ще віці, маючи 33 роки. Історія оцінюючи його вчинки, додала до його імені пришток "Великий".

Останнє повстання Греків.

На вістку про наглу смерть Олександра ще раз вхопили греки за зброю в обороні своєї незалежності. Знову невисипущий Демостен у своїх пламінних промовах взвив земляків до бою за грецьку свободу. Але повстання покінчилось невдачею. Македонський намісник здавив криваво повстання. Греки не мали вже сили вибороти собі волю.

- 64 -
Демостен, утікаючи перед македонцями, скрився в святині Посейдона. Коли однак його знайшли, зажив отрую З22 р., щоб не попасти живим в македонські руки.

Розклад держави.

Олександра Великого. ✓

/Часи діядохів./

Олександр оставил малолітнього сина, який мав бути його наслідником. Однак сталося інакше. За спадщину Олександра почалась війна між його полководцями, що тривала впродовж 30 років. У виді тієї боротьби замордовано вдову по Олександру і його сина та всіх членів македонської королівської династії.

Остаточно на руїнах Олександрової спадщини повстало 3 великих держави, у яких володіли бувші полководці Олександра: Македонія з Грецією під династією Антигонідів, Єгипет під королями з династії Птолемаїв зі столицею в Олександрії та Сирія під династією Селевкідів зі столицею Антіохією.

Зразу Сирія простягалась на цілий схід - але не довго удержалась у тих границях. Східні країни визволилися небавом та створили незалежні держави. Повстало багато малих королівств: на височині Ірану, в Палестині та Малій Азії. Всі вони з часом стали римськими провінціями.

Геліантічна культура. ✓

/Александровська доба/.

Вправді не здійснилися задуми Олександра Великого - не повстала одна держава з одним народом. Греки та негреки не злилися в один нарі

та всежтаки поліпшила доба Олександра незатертий слід в історії.

На цілому великому просторі давній Олександрової держави поширилася спільна культура. Підставою тієї культури була грецька /гелісійська/ культура, яка однак перемішалася з місцевими східними елементами, витворююче нову т.зв. гелістичну культуру. Грецькі звичаї і мова стали пануючими на цьому просторі а осередками нової культури була Олександрія в Єгипті та Пергамон в Малій Азії.

Олександрія розвинулася скоро у велике місто з гарними вулицями величавими будівлями. Доalexandrівської пристані причаливали кораблі всіх держав, та звозили скарби цілого світа. На базарі в Олександрії можна було стінути народи всіх трьох частин світа /Європи, Азії та Африки/. Тут продавали купці китайські шовки, дорогі східні тканини, вироби з золота і слонової кости з Індії та Арабії. Чудові вази і гемми з мистецьких грецьких варстатів.

Олександрія стала також осідком науки. Птолемаї побудували Музейон, де гуртувалось наукове життя. Тут вчили і працювали найвизначніші учені та дослідники alexandrівської доби. Розвивалася історія /Полібій/ географія /Ератостен/ філологія /Аристофон з Візантії/ медицина, математика, механіка та астрономія.

В Олександрії переведено на грецьку мову св. Письмо Старого Завіту.

При Музейоні була одинока в своєму роді величезна бібліотека, у якій находилися манускрипти зі всіх країв у різних мовах - 5000,000 книжок обіймав цей величезний книгоzbір, який став опісля жертвою вогня.

Будівництво переживало в той час нову добу свого розвитку - гелістичні володарі прикрашували, як вказують місцеві досліди /пр. міста Пергамону/ свої столиці мистецькими будівлями. Навіть малі міста пр. Прісне на побережжях Малої Азії мали чудову святиню, театр,

базар з пишною колоннадою, тощо. Олександрова доба створила, як давніше вже згадано, свій окремий т.зв. коринтський стиль. Найкращою памяткою геліантотичної штуки це величавий вівтар в Пергамоні - який прикрашує долиною чудовий фриз, що представляє боротьбу богів з величчями т.зв. Гігантами. Різьбарство розвивалося найкраще на острові Родос. Найкращим твором цього часу це група Лякоона - представляє вона смерть троянського жреця і його двох синів, що гинуть, душені двома великими морськими вужами.

Різьби тієї епохи характеристичні, що замість класичної форми ідеального образу, приходить індивідуалізація з яскравим реалістичним трактуванням у найменших подробицях. Мистці намагаються відтворити рух, терпіння пр. "Лякоон" "Вмираючий Гален" і інші.

Також в геліантотичній добі змінилось становище жінки. Мала вона як і мужчини образуватись, та здобула собі належне місце в товарицькому житті. До того причинилося безперечно те, що часто володіли в державах на сході королеви - а двірське життя і його товариці форми сталися взором, наслідування. Жінки беруть визначний удел у літературному житті. Пишуть поетичні твори, як колись у добі розвитку грецької лірики.

Кінець

28 квітня

